

Leonardo da Vinči **Basilisk**

FILOSOFIJA • AFORIZMI • PRIČE • DOSETKE
BAJKE • ŽIVOTNJE • ALEGORIJE • PREDSKA-
ZANJA • LIČNE STVARI • PISMA • DATOVA-
NE BELEŠKE • KNJIGE • RAZNO

Prevela

NADA UZELAC

BUK&FAL

FILOSOFIJA

Nama ne nedostaje sistem, to jest plan da odmerimo i izdelimo ove naše uboge dane; i bilo bi nam zadovoljstvo da ih ne straćimo i ne dopustimo da proteknu uzalud i bez zaslužene pohvale, ne ostavljajući traga o sebi u glavama ljudi; s ciljem da ovaj naš ubogi put ne proćerdamo uzalud.

C. A. 12 v. a

Naš sud ne oslanja se na stvari koje su se, u svom tačnom i pravilnom poretku, odvijale u različitim vremenima; jer, mnoge stvari koje su se dogodile mnogo godina unazad izgledaće nam blisko povezane s današnjim danom, a mnoge stvari koje su skorašnje izgledaće nam drevne, protežući se u davno vreme naše mladosti. Isto je s okom, kad se radi o udaljenim stvarima, koje, kad su osvetljene sunčevom svetlošću izgledaju bliže, dok mnoge stvari koje su nadohvat ruke izgledaju daleke.

C. A. 29 v. a

Najveća sreća postaće najveći uzrok bede, a besprekorna mudrost povod bezumlju.

C. A. 39 v. c

Svaki deo sklon je sjedinjenju s celinom, kako bi na taj način umakao sopstvenoj nesavršenosti.

Duša žudi da ostane uz telo, zbog toga što bez udova tog tela ne može ni da dela ni da oseća.

C. A. 59 r. b

[Crtež: ptica čuči u kavezu]

Misli se okreću nadi.¹

C. A. v. b

„O, Vreme, ti koje proždireš sve! O zavidno doba, ti što oštrim zubima godina, malo-pomalo, sporom smrću umori sve i dokrajči sve!

Jelena, kad osmotri sebe u ogledalu i spazi svenule bore koje joj poodmaklo vreme utisnu na lice, zajeca i zapita se zbog čega li je dva puta bila oteta.

O, Vreme, ti koje proždireš sve! O, zavidni veku, ti koji proždra sve!“

C. A. 71 r. a

Vek koji odmiče, zagonetno klizi i obmanjuje i ovog i onog; ništa ne promiče tako brzo kao godine, ali onaj ko seje vrlinu, žanje čestitost.

C. A. 71 v. a

Ljudi pogrešno oplakuju protok vremena, optužujući ga da prebrzo promiče, ne uviđajući da je njegov ritam ipak dobar; ali vrlo pamćenje kojim nas je Priroda obdarila čini da sve ono davno minulo izgleda kao sadašnjica.

Ko god vidi u kakvom stanju duša boravi u telu, nek naznači kako se to isto telo ponaša u svom svakodnevnom staništu, jer ako je ono zbrkano i neuredno, onda će i duša držati telo u neredu i zbrci.

C. A. 76 r. a

¹ Ova nejasna rečenica, lakše se razume ako se imaju u vidu crtež ptice na margini i ono što Đorđo Vazari u svojoj knjizi Životi slavnih umetnika, vajara i arhitekata, kaže o Leonardu: „... a to je pokazivao često posećujući mesta na kojima su se prodavale ptice jer, pošto ih je svojom rukom vadio iz kaveza, i pošto je platio traženi iznos, on ih je puštao da odlete, vraćajući im izgublenu slobodu.“

O, ti koji spavaš, šta je san? San je naličje smrti. Oh, zašto ne dopustiš da tvoj trud bude takav da posle smrti postaneš odraz besmrtnosti; kao što se, u životu, dok spavaš, preobraćaš u zlokobnu smrt.

Ljudi i životinje tek su prolaz i kanal za hranu, grobnica drugih stvorenja, utočište mrtvih, dajući život tuđom smrću, oni su, takoreći, kovčeg prepun truleži.

C. A. 76 v. a

Gle, stvar koja je potrebnija još više se odbacuje; ovo je savet, kojem se najneradije odazivaju oni kojima je najpotrebniji, to jest oni neuki. Gle, stvar koje se plašiš i od koje bežiš, sve ti je bliža: a to je beda, koja te, što od nje više bežiš, sve više ubogaljuje i ne ostavlja te na miru.

C. A. 80 v. a

Iskustvo, taj posrednik između dovrtljive prirode i ljudskog roda uči nas tome da ono što priroda obavlja među smrtnicima, skučenim golom nevoljom, ne može da sprovede ni na koji drugi način osim na onaj kojem je razum, kao njen kormilar, podučava. C. A. 86 r. a

Častoljubivima, koje ne zadovoljavaju ni blagodat života, ni lepota sveta, kao pokora sledi saznanje da su straćili život i da od ovog sveta nisu videli ni korist, ni lepotu.

C. A. 91 v. a

Vazduh je, čim se pojavi svetlost, ispunjen bezbrojnim odrazima kojima oko služi kao magnet. C. A. 109 v. a

U mladosti, naučite ono što će vam, možda, biti potrebno pod stare dane; i, ako ste svesni da starost zna

šta joj je hrana, onda ćete se u mladosti pomučiti tako da u starosti ne oskudevate ni u čemu. C. A. 112 r. a

U prirodi nema posledica bez uzroka; dokučite uzrok i ogled vam neće biti neophodan. C.A. 147 v. a

Ogled nikad ne laže; zabludu stvara samo vaš sud, budući da je, iz ogleda, sam sebi obećao rezultate kakve niste dobili u vašim ogledima. Jer, ako znamo početak, ono što odatle sledi neminovno predstavlja prirodan razvitak takvog početka, osim ukoliko je bio izložen suprotnom dejstvu, dok će se, usled suprotnog dejstva, ispostaviti da rezultat, koji treba da sledi iz rečenog početka, predstavlja deo suprotnog dejstva, u manjoj ili većoj meri, to jest u onom odnosu u kome je pomenuto dejstvo u manjoj ili većoj meri jače od pomenutog početka. C. A. 154 r. b

Ogled nikad ne laže; zabludu stvara samo vaš sud, budući da je, iz ogleda, sam sebi obećao stvari koje nisu u njegovom dometu.

Ljudi pogrešno kude ogled i još grđe ga prekorevaju zbog njegove varljivosti. Treba da se okanete ogleda i vaše pritužbe pripišete sopstvenoj neukosti, koja je uzrok tome što ste toliko zabasali usled sopstvene jalo-ve i bezumne žudnje da od ogleda očekujete stvari koje nisu u njegovom dometu!

Naopako ljudi kude bezazleni ogled, kriveći ga često za obmanu i lažna dokazivanja! C. A. 154 r. c

O, matematičari, bacite svetlo na ovu grešku.

Duh nema glasa, jer tamo gde je duh nalazi se i telo, a tamo gde je telo javlja se zaposednut prostor koji

oko sprečava da vidi stvari koje se nalaze iza ovog prostora; iz čega sledi da ovo telo ispunjava sav okolni vazduh, to jest ono što predstavlja njegovo obličje.

C. A. 190 v. b

Telo zemlje ima svojstva ribe, delfina ili glavate uljarke, jer umesto vazduha udiše vodu.

C. A. 203 r. b

O tome kako su kretnje oka, sunčevih zraka i razuma najbrža moguća [kretanja]:

Sunce, odmah pošto se pojavi na istoku, ispruža svoje zrake prema zapadu; a oni su sazđani od tri bestelesne sile, to jest, radijacije, toplote i odraza tela koje ih proizvodi.

Oko, čim se otvori, vidi sve zvezde naše hemisfere.

Razum u trenutku preleće sa istoka na zapad; i sve velike bestelesne stvari, po svojoj brzini, veoma naličku jedne drugima.

C. A. 204 v. a

Ako želite da dobijete rezultat uz pomoć instrumenta, nemojte dozvoliti sebi da ga učinite zamršenim tako što ćete uvesti sijaset sporednih činilaca, nego sledite najkraći mogući put, i nemojte da postupate poput onih koji, kad ne znaju kako da sopstvenim rečima saopšte stvar, počinju da okolišaju, naveliko zapliću i zbunjuju.

C. A. 206 v. a

Dve slabe tačke oslonjene jedna o drugu, obrazuju snagu. Stoga, pola sveta oslonjeno o drugu polovinu daje čvrstinu.

C. A. 244 v. a

Uobražavajući da učim kako da živim, naučio sam kako da umrem.

C. A. 252 r. a

Svaki delić nekog elementa, odvojen od sopstvene mase, nastoji da joj se vrati najkraćim putem.

C. A. 273 r. b

Niština nema središte, i njene granice su niština.

Moj suparnik kaže da niština i vakuum predstavljaju istu stvar, uistinu s dva zasebna imena kojima se označavaju, dok se u prirodi ne javljaju zasebno.

Odgovor je da će se, uvek kad se javlja vakuum, javiti i prostor koji ga okružuje, ali niština postoji po strani od zaposednutog prostora; sledi da niština i vakuum nisu isto, jer prvo je beskonačno deljivo, a niština ne može da se deli zbog toga što ništa ne može da bude manje od onog što jeste; i, ako biste uzeli delić iz nje, on bi bio istovetan celini, a celina ovom deliću.

C. A. 289 v. b

Aristotel u Trećoj [knjizi] *Etike*: čovek je vredan hvale i prekora jedino u pogledu onih postupaka koje je kadar da učini ili da se od njih uzdrži.

C. A. 289 v. c

Onaj ko od ogleda očekuje ono što on ne pruža, rastaje se od razuma.

C. A. 299 r. b

Iz kog razloga životinje poput krmače sa zadovoljstvom seju svoje seme i iz kog razloga, one koje ga očekuju, primaju to seme s uživanjem i porađaju se s bolom?

C. A. 320 v. b

Duhovna strast raspaljuje pohotu.

C. A. 358 v. b

Razumevanje minolog vremena i položaja Zemlje predstavlja ukras i hranu čovekovom razumu.

C. A. 373 v. a

Od velikih stvari koje se zatiču kod nas, postojanje Ništine je najveća. Ona živi s vremenom i proteže svoje udove u prošlost i budućnost, i njima se poduhvata svih stvari koje su minule i onih koje treba da dođu, i od prirode i od životinja, a od nedeljive sadašnjice ne poseduje baš ništa. Međutim, ne proteže se do srži ma čega.

C. A. 398 v. d

KORNELIJE KELS

Najveće dobro je mudrost: najveće zlo je telesna patnja. Uviđajući, dakle, da smo sazdani od dve stvari, to jest od duše i tela, od kojih je prva bolja, a telo krhkiye, mudrost pripada boljem delu, a najveće zlo lošijem delu koje je i najgore. Najbolja stvar kod duše je mudrost, pa čak i tad najgora stvar za telo je bol. Kao što je, dakle, najveće zlo telesna patnja, tako je i mudrost najveće duševno dobro, to jest najveće dobro mudrog čoveka, i nema ničeg drugog da se uporedi s tim. Tr. 3 a

Zaljubljenog privlači stvar koju voli, budući da je opaža čulima, i sjedinjuje se s njom, pa postaju jedna i ista stvar. Delo je prva stvar nastala sjedinjenjem; ako ljubljena stvar predstavlja temelj, onaj ko je ljubi postaje temelj. Kad je stvar obuhvaćena sjedinjenjem u skladu sa onim ko je prima, nastaju radost, uživanje i zadovoljstvo. Kad se onaj koji voli sjedini s onim što voli, tamo pronalazi spokoj; kad teret spadne nastaje spokoj. Stvar je dokućena našim razumom. Tr. 9 a

Kao što dobro proveden dan donosi lep san, tako i dobro iskorišćen život donosi lepu smrt. Tr. 28 a

Tamo gde prevladava osećaj, tamo mučenici pokazuju najveće mučeništvo.

Tr. 35 a

Sveukupno naše znanje potiče od naše čulnosti.

Tr. 41 a

Nauka – znanje o stvarima koje su moguće danas i juče; predskazivanje – znanje o stvarima koje će se možda zbiti.

Tr. 46 r.

Dimitrije je imao običaj da kaže kako nema razlike između reči i govora nerazumnog i neukog i zvukova i krčanja iz prenadutog stomaka. A to je rekao ne bez razloga, jer, kako je smatrao, uopšte nije bilo važno iz kog dela glas nastaje, svejedno da li iz donjih delova ili iz usta, budući da su i jedan i drugi bili podjednako vredni i značajni.

Tr. 52 a

Ništa ne može da se zabeleži kao rezultat novih istraživanja.

Tr. 53 a

Uživati – voleti stvar radi nje same i ni iz kakvog drugog razloga.

Tr. 59 a

Čula su od ovog sveta, razum stoji po strani od njih u kontemplaciji.

Tr. 60 a

Lepo proveden život je dug.

Na rekama, voda koju dodirujete poslednja je od one koja je protekla i prva od one koja pristiže: isto važi i za sadašnje vreme.

Tr. 63 a

Svaki postupak neminovno mora da nađe ishodište u pokretu.

Znati i hteti dva su postupka čovekovog uma.

Razlikovati, prosuditi, promisliti – postupci su čovekovog uma.

Naše telo potčinjeno je nebu, a nebo je potčinjeno duhu.

Tr. 65 a

Sijaset puta, jednu istu stvar privlače dve sile, name, nužnost i snaga.

Voda pada u obliku kiše; zemlja je upija iz potrebe za napajanjem; a sunce je uzdiže uvis, ne iz potrebe, nego svojom snagom.

Tr. 70 a

Duša nikad ne može da se zarazi iskvarenošću tela, nego se u njemu ponaša kao vetar koji proizvodi zvuk orgulja, kod kojih, ako se jedna od cevi pokvari, ne može da se proizvede dobar utisak upravo zbog nedostatka te cevi.

Tr. 71 a

Ako telo održavate čednim, vaše žudnje neće biti od ovog sveta.

Odrastate s uvažavanjem, poput hleba u rukama dece.

B 3 v

Ne može biti nikakvog zvuka tamo gde nema pokreta ili udara vazduha. Ne može biti nikakvog udara vazduha tamo gde nema pokretača. Ne može biti nikakvog pokretača bez tela. Budući da je to tako, duh ne može da poprimi ni zvuk, ni obličje, ni snagu, a ako se otelovi ne može da prodre ili uđe tamo gde su vrata zatvorena. I ako neko kaže da nagomilavanjem i sabijanjem vazduha duh može da poprimi različita oblič-

KA LEONARDOVOM HUMORU, I JOŠ DALJE

*Osmeh. Posuda od nepečene
gline, kad pukne, može da se
iznova oblikuje, ali ne i ona
koja je prošla kroz vatru.*

Verujem da ćete, kad budete drugima preporučivali Leonarda, moći da kažete: *ne nadajte se čudu – očekujte više od čuda*. Leonardo da Vinči, u svemu što je radio, u slikarstvu, arhitekturi, u svojim inženjerskim konstrukcijama, izumima svakojakih mašina i sprava, od makaza do helikoptera, u izučavanjima anatomije, ptičjeg leta i čega sve još ne, ulažući istovremeno duboku strast i neuporedivu umnost, postizao je uvek više od čuda. Tako je bilo i s njegovim filozofskim refleksijama o prirodi i ljudima, kao i u njegovim aforističkim uvidima i basnoslovnim i bajkoslovnim književnim radovima, koje sad, sistematski uređenim, sa ovom knjigom imate u rukama. Ovaj put je Leonardov svet čuda, dakle, svet reči, i to reči koje, baš kao reči, umeju da budu više od čuda.

U ovoj knjizi, naime, u kojoj su ne samo Leonardova glasovita i osobena predskazanja nego i svi ostali misaoni i literarni radovi (sakupljeni su zapravo svi njegovi književni i lični zapisi), susrećemo se s nečim, rekli bismo, što je više od čuda. Recimo, *Predskazanja*, predstavljajući se svojim katastrofalnim prizorima u nedrima našeg sveta kao zagonetke, a čija divna rešenja su svakodnevni događaji, ona skrivaju u sebi neviđeni smisao da se u malim stvarima prepoznaju vizije presudnih elemenata u ljudskom životu. U prvi mah bi moglo biti da smo razočarani i da nam se učini da prividna naivnost nije dostojna genijalnog duha. Ali, setite se da sve ne mora biti kao što izgleda. Do nedavno smo bili sigur-

ni da je model za Mona Lizu čupao obrve i da je, recimo, nepoznati predeo iza lika na Leonardovoj slici u Luvru bio preterano sumoran, u neskladu sa enigmatičnim osmehom naslikane žene. Pa da je i tako, i dalje smo bili opčinjeni tim legendarnim delom bezmerne umetničke snage. A sad ipak znamo da je Đokonda bila sa obrvama i da je nebo na slici bilo plavetno. Sve je bilo samo u starenju pigmenta boje. Zato ćemo od ove knjige dobiti više od čuda kad u njoj na posletku uočimo majstorsku igru, a koja daleko iza sebe ostavlja Nostradamusa. To je igra u kojoj se nevinim, ali dalekosežnim potezima, naoko jednostavnim, ostvaruje najviše i najsloženije: neizvesnost u svemu što saznajemo i u svemu što nas vreba. Saznavanje je izlazak u svet, i takvo saznavanje nas raduje. Pretnje s kojima se suočavamo dele u nama iste izvore koji takođe čuvaju šansu za izbavljenje. Na tim istančanim iskustvima, na mudrosti na koju ne nailazimo baš svakog dana, kao i na seti i vedrini koje su ga pratile, zasnovano je Leonardovo pisanje. Čitajući ga, nećemo se opteretiti, ali čitajmo ga dvaput da bismo osetili njegovu dragoce-nu moć i izuzetno senzibilnu veličinu dara koji nam je učinjen, i možda baš zato valja da mu se vraćamo, jer se neko poput Leonarda ne rađa ponovo u istoriji.

Kao da je sve čega bi se dotakao, odjednom oživljavalo. Ta njegova čarobna moć nije ležala, međutim, u nečemu natprirodnom, nego u moćnom i radoznom duhu koji je duboko zaranjao u materiju i otkrivao najdalekosežnije tehnike za nju. Nama, onda, Leonardova genijalna postignuća izgledaju zagonetno, poput osmeha njegove Mona Lize, ali on sam bi rekao da je sve iz njegovih ruku proizišlo samo zahvaljujući istinskoj saglasnosti s prirodom, a koju je on neprestano izučavao do najskrivenijih potankosti. Njegova *potencija* (to je izraz kojem se često vraća, u značenju sile, snage) podudarala se, po svemu sudeći, s *potencijom* prirode.

Takav stav prepoznavamo i u njegovim filozofskim pogledima o ljudima i svetu, u njegovim aforističkim izrekama i, najзад, u njegovim prilično humornim proročanstvima čiji

katastrofalni prizori su, zapravo, plod umetničke igre sa svakodnevnim pojavama, takoreći osobeni književni rebusi, pa bismo utoliko mogli reći da su u pitanju tek navodna predskazanja, pri čemu u to, svakako, nikad ne možemo biti potpuno sigurni.

Za sobom je, kad je umro 1519. godine, Leonardo ostavio mnoštvo rukopisa, često kriptovanih, i u kojima je pisao o umetnosti, arhitektonskim, konstruktorskim projektima, izumima, ali i sastavljao bajke, basne, novele, izreke i druge literarne tvorevine.¹ Ovde je manji i tematski ograničen izbor, složen u nekoliko skupina (filozofija, aforizmi, priče, dosetke, bajke, alegorije, predskazanja, zapisi lični i o pticama, insektima i životinjama, realnim ili, tu i tamo, mitskim, te uvek okarakterisanim nekom od čovekovih osobina, sačuvana i nađena pisma, svakojake beleške, posebno o knjigama, a i o raznim drugim stvarima u vezi sa autorovim životom), iz tog univerzuma moćnih, munjevitih imaginacija i analiza u kojima nema suvišnih reči. Gotovo svaku rečenicu možemo da pamtimo kao dragocenu mudrost i koja nas vodi od teorijskih uvida do uputstava za primenu. Pri tome, sve u svemu, dovoljno je da sa korišću uživamo u Leonardovoj krajnje ličnoj, produbljenoj viziji prirode i sveta ljudi, životinja, biljaka, podjednako dalekosežnoj danas kao i pre pola milenijuma, i podsticajnoj, budući da nas nagoni na razmišljanje. Bude li vam godilo, tražićete još.

Kad čitamo Leonardova takozvana predskazanja, u njima prepoznajemo, rekao bih, i tužnog, i vedrog, i zagonetnog proroka, s podjednakim smislom za stvarnost i fantastiku.

Na jednom od mesta u Leonardovim beležnicama možemo da nađemo sledeću pouku pripisanu izvesnom majstoru Đovaniju iz Lodija:

¹ Videti o tome više u iscrpnom pogovoru Leonardovom *Traktatu o slikarstvu*, objavljenom kod ovog izdavača (Beograd, 2014).

Ako hoćete nekog da podučite o temi koju ni sami dobro ne poznajete, pustite da on sam izmeri opseg predmeta koji vam je nepoznat, i on će dokučiti meru koja vama do tada nije bila poznata.

A evo još jednog trika koji nam Leonardo nudi:

Nas dvojica smo braća, svaki od nas ima svog brata. Kad se poslužite tim načinom kazivanja, izgledaće da su se dva brata pretvorila u četiri brata.

I još jedan, aritmetički:

U svaku ruku uzmite jednak broj; iz desne uzmite 4 i to dodajte u levu; iz desne bacite ostatak; toliko koliko ste bacili iz desne odbacite i iz leve, a onda u nju dodajte 5, pa ćete u levoj ruci imati 13!

Da li je to zaista tačno? Najbolje je da sami isprobamo.

Sa ova tri uvida, da ih tako nazovemo, rukovodićemo se u svom pokušaju da ukratko iznesemo još ponešto o Leonardu što bi moglo da nam približi zapise sabrane u ovoj knjizi.

Nema sumnje da je Leonardo još za života bio čuven po svestranosti. Ali, on se ne bi odlikovao univerzalnom genialnošću ako bismo sve što možemo da kažemo o njemu svelo na svestrani i univerzalni duh. Svestranost, univerzalnost, to se u renesansi sretalo češće nego što možemo da zamislimo. Upravo je i to deo renesansnog čoveka, humanističke koncepcije koja je oživela.

Kod Leonarda je, međutim, univerzalnost postala više od upućenosti u razna znanja i svakakve umetnosti. Postala je duhovna snaga koja je, bezgraničnom željom da saznaje, vodila njegovo stvaranje, mišljenje, pa i način samog života. To na stotinu načina potvrđuju zapisi koji su nam ostali od njega, otkrivajući večiti i neutoljivi istraživački duh. Svaka pojava u njemu je budila beskonačnu želju da proдре do njene srži, da nauči da je vidi. *Sapere vedere*, „znati kako videti“, bilo je Leonardovo geslo, i to je bio vidokrug njegovog

izučavanja ljudskih dela i ustrojstava, kao i raznih stvorova prirode. Bio je slikar, vajar, arhitekta, inženjer (konstruktor i izumitelj), ali i više od toga, jer je uspeo da bude to u isti mah: njegov vrhunski intelekt, neubičajena sposobnost posmatranja i, najzad, majstorstvo u umetnosti crtanja i pisanja, učinili su da njegovo izučavanje prirode i čoveka bude izvođeno sjajnom i, zapravo, po rečima pesnika Pola Valerija Valerija (koji nije nešto mnogo znao o Leonardu, pa ga je izmislio za sebe, pri čemu je donekle i pogađao), leonardovskom metodom, prodornom logikom, pri čemu su se njegova nauka i njegova umetnost podjednako otkrivale u svakom njegovom pristupu, književnom, naučnom, filozofskom, umetničkom.

Kad ga čitamo, a znamo ponešto o njegovom životu, ne možemo da se otmemo utisku da su mnogi njegovi trenuci bili zasenjeni izvesnom tugom, na šta je na svoj način, ukazao već Sigmund Frojd u analizi jedne od Leonardovih mladalačkih uspomena, ali često je u njegovom pisanju bilo i humornih vizija, što opet ukazuje i na neku duboku vedrinu koja mora da je Leonarda okrepljivala u njegovom stvaranju. Dovoljno je da u prilog tome ponovo, u ovoj knjizi, prelistate njegova proročanstva da biste razumeli na šta ciljamo. U njima se prizori katastrofe mešaju sa skrivenim odgonetkama: svakodnevni događaji stoje u pozadini svetskih opasnosti. A u čemu je zagonetka? U tome da je istina da su sumorna predskazanja izvučena iz običnih stvari, ali da to, ma koliko izgledalo kao igra, naposljetku i ne mora biti igra. Ma koliko sve ispadalo duhovito, ne znači da ne mora biti i strašno.

Osim što govore prilično o svetu prirode i o nama, ljudima, izokola govore i o samom piscu, o njegovim ubeđenjima. Osećamo njegovu ljubav prema svim stvorenjima, razumevanje svačijih prava, skupa s njegovim pesimizmom u pogledu istorije, prošle i buduće.

Predskazanja jesu opisi običnih, svakidašnjih događaja, ali izrečenih u razigranoj proročanskoj modulaciji, i sa cil-

jem da bude upozoreno na katastrofe koje vrebaju. To je možda jednostavan obrazac, ali književno delotvoran i jeste, uprkos svemu, osobeno postignuće u umetnosti reči. Šala, kad smo najvećma uronjeni u nju, u jedan mah prestaje da bude šala. Prerušavanje i postoji i ne postoji. Apokalipsa nam je svakad pred nosom, naročito onda kad je ne vidimo. Zato nema razloga da budemo razočarani što ovde ne nalazimo takozvana realna proročanstva, kao recimo ona koja je izricao Nostradamus (bez obzira što je i kod Nostradamusa iskazivanje bilo u zagonetkama), jer bi to bilo ispod Leonardovog mentalnog ustrojstva. Njegove prognoze su moćnije, jer su unekoliko tek tobožnje prognoze, pri čemu nastoje da objasne ono što nam je često neobjašnjivo, naime ono što nevidljivo prati čovekove poslove u svetu, od iskona ljudske želje da stvari sveta vidi u racionalnoj formaciji. Naprosto, kod Leonarda i njegovog pisanja, kao i u njegovim slikama, ništa nije onako kao što izgleda na prvi pogled. On je majstor otkrivanja i skrivanja. U prividnoj bezazlenosti njegovog aforističkog i fragmentovanog pisanja, možda najmanje značajnog od sveg njegovog univerzalnog stvaralaštva, umetničkog i naučničkog, nošenog mislima i slikama, prožetog prezirom prema praznovericama i lakovernosti ljudi, ipak se nalazi divan zametak za koji znamo da je urodio jednim od najdalekosežnijih plodova u renesansnoj umetnosti, zametak ideje koja nikad nije lišena srca, nikad bez ljubavi i, u isti mah, uvek učinak veoma lične vizije sveta.

Ipak, na kraju, Leonardova vizija nije bez tamne strane. Ljubavi, humoru, pridodaje se i gorčina.

Nema sumnje da je pritajeni Leonardov humor, koji poput lekovitog bisera tu i tamo blesne u njegovim spisima, pokušaj da se nosi s gorčinom takođe očito prisutnom u njegovom delu. To je gorčina koja potiče od njegovog uviđanja čovekove okrutnosti (pročitajte još jedared zapis „O okrutnosti ljudi“ u ovoj knjizi), i ta gorčina koja ga prožima čini utoliko vrednijim njegov humor. Čak i kad osećamo da je svet sve izgubljeniji, on zaslužuje naš osmeh. Taj osmeh,

kao odgovor na gorčinu, ne može onda da bude drukčiji nego zagonetan. Na tome je Leonardo ogromno radio. Prepoznamo to u izgrađenosti i eleganciji njegovog spisateljskog stila. U svojim kratkim tekstovima on majstorski kombinuje svojevrsnu umetnost zavođenja rečima, umetnost smenjivanja dalekosežnih razmatranja sa lakoćom vedre šale, i neko sopstveno osećanje bremena kojim nas svet opterećuje. I celo to pisanje je dopunjeno diskretnom erudicijom. Ukratko, gorčina i humor jesu u osnovi Leonardovog proročkog duha. Gorčina i humor su, istovremeno, elementi za kojima on neprestano traga među ljudima i svim živim stvorovima, u ljudskom svetu i svetu prirode. U poslednjim godinama njegovog života, on će se prikloniti pesimizmu. To nam posvedočavaju mnogi zapisi (pročitajte i treći put „O okrutnosti ljudi“, ali pogledajte, za primer, makar ovaj jedan iz niza *Potopa*, koje će, opsednut poplavama, crtati uoči smrti) i likovni radovi.

Potop

Bitka kod Angijarija

Prestao je da veruje da je vreme našeg sveta beskonačno. To je njegova poruka i valja je shvatiti najozbiljnije. Nema u istoriji umetnosti intenzivnijeg krika protiv rata, protiv svih ratova, od izgubljene Leonardove freske *Bitka kod Angijarija*, poznate samo zahvaljujući tome što ju je Peter Paul Rubens nadahnuto kopirao pre nestanka.

Sukob gorčine i humora se odvijao u Leonardu, a mi današnji moramo, posle čitanja ove knjige, da se zapitamo u kojoj meri je ishod tog sukoba, i u nama, zaista neizvestan.

Nebojša Zdravković
Jovica Aćin

SADRŽAJ

Skraćenice	7
Preambula	9
Filosofija	13
Aforizmi	47
Priče	53
Dosetke	57
Bajke	61
Životnje	78
Alegorije	103
Predskazanja	110
Lične stvari	142
Pisma	153
Datovane beleške	182
Knjige	191
Razno	202
Nebojša Zdravković i Jovica Aćin: <i>Ka Leonardovom humoru, i još dalje</i>	217